

Nabeschouwing

Uit het boekje *Behoudend maar niet behouden* (Petrus Coudekercke, 2009)

In *De broers Karamazov*, de indrukwekkende roman van de Russische schrijver F.M. Dostojevski, komt een fragment voor waarin Christus – die een bezoek brengt aan het godsdienstige Spanje in de 16e eeuw - door de groot-inquisiteur (een voorname kerkelijke leider) zwaar beschuldigd en uiteindelijk ter dood veroordeeld wordt. Onder meer wordt Christus verweten dat Hij tijdens de verzoeking in de woestijn geen gebruik gemaakt heeft van de door de duivel aangereikte machtsmiddelen om ‘de Kerk’ te leiden. Ook legt de groot-inquisiteur Hem ten laste dat Hij de door de Kerk bepaalde orde en haar werk verstoort: ‘*Waarom kom je ons voor de voeten lopen?*’¹ In die verstarde godsdienstige wereld was geen plaats voor Christus.

Jezus in de Biblebelt

Toen ik dat gedeelte las, drong zich de vraag bij me op hoe Jezus Christus eigenlijk ontvangen zou worden in een of andere reformatorische plaats in de *biblebelt*, daar waar het hypercalvinisme nog welig tiert. De kerken zitten vol. Regelmatig worden er luxe godshuizen bijgebouwd. Met alle begrip voor de afwegingen die gemaakt moeten worden bij nieuwbouw, roepen die gebouwen bij mij wel eens associaties op met Joodse synagogen en Rooms-Katholieke kerken, symbolen bij uitstek van een geformaliseerde religie, een godsdienst die veruiterlijkt is. Een predikant merkte op dat hij, in een tijd van kerkverlating, dankbaar was dat er bij hén nog sprake was groei. Ik vroeg me bij die opmerking af: wat groeit er dan precies? Gods Koninkrijk of een kerkverband?

Maar goed, de vraag was hoe de Zoon van God zou reageren als Hij op zondag een van die kerken zou binnenlopen en daar honderden, soms zelfs duizenden kerkgangers zou zien die zonder Hem door het leven gaan? Wat zou Hij zeggen van de kerkpaden die op zondag soms veranderd lijken in *catwalks*, en waarop de nieuwste en meest chique mode geëtaleerd wordt? Wat zou Zijn reactie zijn op de zalvende, verheven toon waarop sommige bevindelijk-gereformeerde voorgangers hun preken en hun met ‘veelheid van woorden’ (Matth. 6:7) uitgesproken gebeden uitspreken – iets wat je trouwens ook bij imams en priesters tegenkomt? Wat zou Hij te horen krijgen als Hij bij die kerken Zijn door Markus als eerst opgetekende woorden zou uitspreken: *Bekeert u en geloof het Evangelie?* Ik ben bang dat de meeste van die kerkgangers hun onbekeerd-zijn en hun ongelof heel goed kunnen onderbouwen met allerlei dogmatische argumenten. En hoe zou Christus reageren als Hij hoorde van het - laat ik me heel voorzichtig uitdrukken - verkeerd gebruik van het ‘geestelijke’ gezag door predikanten, ouderlingen en diakenen, iets wat de bevindelijk-gereformeerde kringen zeker niet voorbijgaat?

Allemaal vragen, waarbij ik wel op wil passen dat ik Jezus Christus niet voor mijn eigen ‘karretje’ wil spannen. Want een (nog) belangrijker vraag is natuurlijk hoe Hij zou reageren als Hij mijn leven binnenstapt. Maar toch. De gestelde vragen lijken me wel gepast, zo niet wenselijk. Steeds meer wordt erkend dat de reformatorische zuil uitholt.

¹ *De broers Karamazov*, F.M. Dostojevski, Amsterdam 2009, p. 304

Allerlei oorzaken worden aangewezen, maar de belangrijkste conclusie is voor velen toch dat het steeds meer ontbreekt aan Godvrezende mensen. De vraag dient dan gesteld te worden hoe dat komt. En in mijn optiek heeft dat alles met het hypercalvinisme te maken.

Kerkverlaters

In de tijd dat ik deze nabeschouwing schrijf, is het boek van Franca Treur (*Dorsvloer vol confetti*) nogal in de publiciteit. Treur komt uit een bevindelijk-gereformeerde kerk in Zeeland en heeft afstand genomen van het christelijke geloof. In *Daniël*, het jongerenblad van haar voormalig kerkverband, wordt haar de vraag gesteld of ze nu gelukkiger is. Haar antwoord: *“Ja, ja, Zo’n God waarmee ik ben opgevoed, daar heb je ook niet zoveel aan. Omdat je nooit weet of je uitverkoren bent. En de kans dat je het op tijd te weten komt, is ook niet zo groot.”*²

Als ik dat antwoord lees, dan vraag ik me af of Treur van de Bijbelse God afstand genomen heeft - of wellicht van een afgod, een god gevormd volgens het beeld van mensen. Hoe het ook zij, het door haar getypeerde Godsbeeld is een onlosmakelijk gevolg van zeer eenzijdige, hypercalvinistische prediking. En hoeveel, vooral jongeren, zijn er in die kringen die ook voorgoed afscheid nemen van het christelijk geloof? Honderden per jaar, als ik de statistieken in de kerkelijke jaarboeken moet geloven. Maar, ik schrijf het met enige aarzeling, geef die kerkverlaters nu eens ongelijk? Want waarom zou je je hele leven aanpassen aan gedragsregels die tegen je eigen ‘vlees’ ingaan, terwijl je moet wachten op iets waarop je zelf geen enkele invloed kunt uitoefenen - en waar je ook helemaal niet zeker van bent dat ‘het’ wel bij jou zal gebeuren? En als ‘het’ niet gebeurt, dan kom je ook in de hel, net als de rest van de wereld. Vreselijke gedachtegang, maar wel begrijpelijk.

Onbegrijpelijk symbool van rechtzinnigheid

Terug naar het Woord van God, zou ik zeggen. Maar dan komen we gelijk bij een volgend probleem - iets dat ook alles met het hypercalvinisme te maken heeft. Uit onderzoek onder drieduizend jongeren, uitgevoerd door het Landelijk Contact Jongeren blijkt onder meer dat een groot deel van de jongeren de taal van de Statenvertaling niet begrijpt. Tegelijkertijd wordt in bevindelijk-gereformeerde kringen geleidelijk aan het wel of niet gebruiken van deze vertaling als sjibbolet of schibbolet gehanteerd, als kenmerk van rechtzinnigheid. Een predikant sprak zelfs over ‘aanvallen van de vorst der duisternis op het woord van God’ (de SV) en hij legde daarbij een direct verband met het werk van de Stichting Herziening Statenvertaling. (Even tussendoor: Werkt die ‘vorst’ niet veel subtieler door predikanten te laten ijveren voor het behoud van een vertaling die weinigen nog maar begrijpen, waardoor het levende Woord van God levenloos gemaakt wordt?)

Hypercalvinisten gaan in het behouden zelfs zo ver, dat in de recente Bijbeluitgaven van de Gereformeerde Bijbelstichting weer ‘kond gedaan’ weergegeven wordt in Lukas 2 vers 15. De afgelopen eeuwen is de Statenvertaling regelmatig aangepast - lees maar eens een originele versie uit 1637 - en terecht. Taal is immers dynamisch: woorden krijgen in de loop der tijd andere betekenissen en zinsconstructies veranderen. Maar nee, niet in bevindelijk-gereformeerde kringen. Daar hecht men zo aan een bepaalde klank, een nostalgisch gevoel, dat men geen oog heeft voor het feit dat ook de Statenvertaling een menselijke *vertaling* is, die, hoewel destijds zeer grondig uitgevoerd, inmiddels weer

² Veroordeeld tot vrijheid, in: *Daniël*, 4 februari 2010

herzien moet worden. De Bijbel is zo verworden tot een statussymbool, een museumstuk, waar mensen liefdevol over spreken, maar die voor steeds meer ouderen en jongeren onbegrijpelijk wordt.

Is heel de bevindelijk-gereformeerde gezindte niet gewoon een subcultuur aan het worden, een van de vele die er zijn? Wat bindt is een bepaalde vertaling, een kenmerkende kledingstijl, formulieren die steeds meer voor onenigheid zorgen, een visie op de zondagsrust die steeds meer lijkt op die van de Farizeeërs, enzovoorts. Heel veel buitenkant dus, formalisme, een lege huls. En hoewel dit, zoals gezegd, de laatste tijd meer en meer onderkent wordt, zijn er niet veel die eens kritisch naar de theologische achtergronden van deze uitholling durven kijken, dus naar de redenen van het feit dat er, zo zegt men, zo weinig Godvrezende mensen gevonden worden (wellicht biedt hoofdstuk 12 een verklaring?).

Toekomst

Hoe zal het hypercalvinisme het in de toekomst vergaan? Ik ben bang dat de aanhangers in heel vreemde positie terecht zullen komen.

In de gereformeerde gezindte wordt (terecht) gevreesd voor de positie van de – inmiddels- christelijke minderheid in ons land. Woorden als achterstelling, discriminatie en zelfs vervolging worden gebruikt in opiniërende artikelen, en men wijst dan graag op Bijbelse woorden waaruit blijkt dat vervolging van gelovigen van alle tijden is. Maar belangrijk is dan wel om te realiseren dat het gaat over mensen die ‘in Christus Jezus’ godzalig willen leven vervolgd zullen worden (2 Tim. 3:12). *In Christus Jezus* dus, niet er buiten, hoe godsdienstig men ook is. Ook de Farizeeërs en de Schriftgeleerden die op hun manier ‘godzalig’ wilden leven, hadden te maken met discriminatie en vervolging van de ‘seculiere’ Romeinse overheid. Maar dat is natuurlijk niet de beloofde vervolging die Gods Woord voorspelt. De Vroege Kerk, waar graag naar gewezen wordt, bestond in ieder geval uit christenen die van zichzelf zeiden dat ze de Heere Jezus liefhadden, gelovigen dus in de diepste betekenis van het woord. En kan dat van de bevindelijk-gereformeerden ook gezegd worden?

Dezelfde artikelen spreken ook over de dringende noodzaak van apologetiek, de verdediging en rechtvaardiging van het christelijke geloof. Hoe terecht ook, ik wil in dat verband graag wijzen op een uitspraak van Søren Kierkegaard: “(..) *Christenen, veeg eerst je eigen stoep: als die leugen weg is, kom je met die mythe* (dat het christelijke geloof een verzinzel is, PW) *wel klaar, want dan ontdek je wel dat het oorspronkelijk christendom allesbehalve een mythe is. De tactiek moet hier weer de omgekeerde van de gebruikelijke zijn: je moet niet met tegenbewijzen proberen aan te tonen dat het christendom geen mythe is. Neen, je moet aanvallen en bewijzen dat deze christenheid een fabel is; dan verdwijnt dat gepraat over mythe vanzelf*”.³

Hypercalvinisten, veeg dus eerst uw eigen (theologische) stoep! En moge dit boekje daaraan bijdragen.

We willen jullie daden wel eens zien

In deze nabeschouwing heb ik het een en ander geschreven over kenmerken van hypercalvinisme en hoe het zich uit in zaken zoals kerkverlating, een Bijbelvertaling en

³ S. Kierkegaard, Jezus de dwarsligger – dagboeknotities, samengesteld door W.R. Scholtens, Baarn 1981, p. 134

allerlei uiterlijkheden. Ik wil gaan afsluiten met o.a. een ander citaat van Kierkegaard, de Deense denker uit de 19 e eeuw, die met grote vaart de oppervlakkige christenheid in zijn tijd aanviel en bekritiseerde. Maar deze profeet kende zichzelf tegelijkertijd zo goed (en daarom aarzelde hij lang om openlijk kritiek te leveren op de kerk), dat hij zich geen christen wilde noemen - dit om het ideaal open te houden, zo verklaarde hij.

Hij schreef iets dat in de eerste plaats voor mijzelf, maar ook voor hypercalvinisten en de rest van degenen die zich christen noemen van uitermate groot belang is en blijft: *“De strijd om het christendom is straks geen strijd meer over de leer-aspecten, maar (..) een strijd om het naakte bestaan. Hét probleem wordt of wij de naaste beminnen. Alle aandacht zal worden gericht op het leven van Christus en het christendom zal wezenlijk worden gekenmerkt door de vraag naar de conformiteit met Zijn leven. De wereld heeft allang het masker afgetrokken van alle zinsbedrog en ontvluchtingspogingen, waarmee de christenheid zich veilig had gesteld door het christendom een zaak van orthodoxie te doen zijn. Thans roept de wereld: ‘We willen eindelijk jullie daden wel eens zien’”*.⁴

Heer', waar dan heen?

Ten slotte. Ik besef dat ik in deze nabeschouwing nogal somber ben over allerlei zaken die zich voordoen in hypercalvinistische kringen. En als ik me dan realiseer wat er zich verder nog allemaal afspeelt in kerken wereldwijd, dan is het gevaar groot dat ik eindig in desillusie en scepsis.

Ik wil daarom mijn blik afwenden van alles wat zich in de kerken, op de aarde en, niet in de laatste plaats, in mijn eigen hart afspeelt, en zien op God en Zijn oneindige genade. *Genade groot, oneindig groot!* De wereld draait door, maar Jezus Christus leeft en Hij garandeert al degenen die behouden zijn en worden een behouden (uit)vaart. Ik eindig met het prachtige lied 'God enkel licht'.

*God enkel licht, voor Wiens gezicht niets zuiver wordt
bevonden, ziet ons bekleet, met schuld bedekt, misvormd door
duizend zonden...*

*Der sterren pracht is bij Hem nacht, hoe hel zij schitt'ren mogen,
en wij belaân met euveldaan, wat zijn wij in Zijn ogen?*

*Heer', waar dan heen? Tot U alleen. Gij zult ons niet verstoten!
Uw eigen Zoon, heeft tot Uw troon, de weg ons weer ontsloten.*

*Ja, amen, ja, op Golgotha stierf Hij voor onze zonden, en door
Zijn bloed wordt ons gemoed, gereinigd van de zonden.*

*Wil, U ter eer, steeds meer en meer 't geloof in ons versterken,
dan zullen wij, gereed en blij, uit liefde 't goede werken.*

⁴ S. Kierkegaard, Kierkegaard - dagboeknotities, samengesteld door W.R. Scholtens, Baarn 1971, p. 215